

NOVES APORTACIONS A LA TOPONÍMIA URBANA DE JUNEDA (Les Garrigues)

Joan CORNUDELLA i OLIVART

L'any 1991 l'Associació Cultural Fonoll editava, en una col·lecció de llibres sobre cultura junedenc, l'estudi de Josep Maria Albaigès intitulat *Els carrers de Juneda*. Pretenia completar i corregir el que va realitzar l'any 1978 amb el títol de *L'evolució urbana de Juneda*, publicació de la Casa de Cultura que es va reproduir, en forma de separata, del butlletí del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona corresponent als números 240-242 i 245-246. Tot i que l'objectiu inicial del treball era inventariar els carrers actuals de la vila, cercant reflectir la situació geogràfica, l'aire, la història i algunes peculiaritats de les vies urbanes, l'autor només tingué en consideració algunes referències toponímiques des d'un punt de vista diacrònic. En molts casos, però, la tasca d'investigador sobre toponímia urbana restava pràcticament tancada. No obstant això, la recerca en arxius i hemeroteques sobre documentació antiga i el treball de camp en les fonts orals han propiciat la descoberta de noves contribucions a la toponímia urbana de la vila de Juneda, tant si fan referència a variacions dels carrers o places com a indrets menors del poble dignes de ser destacats per raons filològiques o històriques.

En aquest article hem agrupat els noms dels carrers, places i passatges oficials a l'actualitat tenint en compte el seu contingut semàntic. En molts casos l'explicació i els canvis de nom dels topònims urbans ja s'havia analitzat a bastament en el treball *Els carrers de Juneda* (1991) de Josep Maria Albaigès i Olivart. Les noves aportacions també fan constar alguns topònims que tenen un altre nom popular, així com d'altres informacions o anècdotes que la gent del poble m'ha facilitat entorn d'aquests topònims.

- CLASSIFICACIÓ DELS TOPÒNIMS:

1. ANTROPÒNIMS

1.1. *Antropònims locals*: noms de carrers i places que són un record d'alguna persona de la vila o de qui, sense ser junedenc de naixement, la trajectòria ha incidit directament en el transcurs històric de la població.

carrers: Pinell, Dr. Josep Cornudella, Alcalde Bruel, mossèn Antoni Navarro, Domènec Cardenal, Ignasi Gavín.

plaça o passatge: placeta del Josa, plaça Jacint Rosinach, del Melis, passatge

Torres.

1.2. *Antropònims forans*: noms de carrers i places que fan referència a personalitats de la política i cultura catalanes o espanyoles de tots els temps.

carrers: Anselm Clavé, mossèn Cinto Verdagner, Folch i Torres, Miguel de Cervantes, Àngel Guimerà, Ramón y Cajal, Roger de Llúria, Prat de la Riba, Cristòfor Colom, Estanislau Figueres, General Prim, Pi i Margall.

2. EL TERRENY

2.1. *Situació topogràfica.*

carrers: Alt, Fondo, Ponent, Costa.

2.2. *Flora.*

carrers: Acàcia.

3. *Restes arqueològiques i/o organització actual del territori*: record de l'antiga organització del poble i els que esmenten construccions que ja han desaparegut.

carrers: Calvari, Carnisseria, Major, Forn, L'Església, de les Casetes, Convent, Teuleria, Portal del Marca.

places i passatges: plaça de les Tres Creus, plaça de l'Església, passatge de la Cooperativa i passatge de la Carnisseria.

4. *L'aigua.*

carrers: la Font, de la Bassa, Canal d'Urgell, la Botera (travessia).

5. *La devoció*: referència a invocacions religioses.

carrers: Verge de Montserrat, Sant Joan, Sant Salvador.

6. *Topònims construïts sobre un altre topònim.*

carrers: Torregrossa, Puigverd, Bas, d'Urgell.

places: plaça Catalunya.

7. *Folklore i celebracions o situacions polítiques.*

carrers: Tambor del Bruc, de la Sardana, 11 de setembre, Democràcia.

- *Noves aportacions a la toponímia urbana*:

El material que hem seleccionat per aprofundir en l'estudi dels topònims urbans de Juneda abraça diverses fonts d'informació. Aquestes són les abreviatures utilitzades amb més freqüència:

ACL	Arxiu Capítular de Lleida: llibre dels exàmens
LOJ	Llibre de les ordinacions de Juneda o Amustafassos
LTVJ	Llibre dels Traspassos de Vâlues de Juneda (finals del segle XVI-XVIII)
Act.	Actes -sessió ordinària- dels plens municipals de Juneda
DL	Documentació casa Lamarca

DB Documentació casa Baldo
PU “Lo Pla d’Urgell”: publicació de Bellpuig (1912-1921)

Els topònims que ofereixen novetats respecte el treball de Josep Maria Albaigès (1991) estan presentats en ordre alfabètic d’acord amb aquests tres camps temàtics.

1. Carrers, places i barris.

carrer del Bas: antic camí del Bas. Per extensió, l’actual bassa ha pres el nom de la partida que porta el mateix nom.

“Ordy. Ítem dit dia se troba en sitja plena del mateix delmer a la seua era...y en sitja plena de Joseph Lamarca camí de Lleyda...y en altra sitja a mijada del povill Tudela camí del Bas” (ACL. Llibre dels exàmens, 1679).

carrer de la Bassa: antic camí del poble que conduïa fins a la bassa Bovera. Al plànol de Bayer i Bosch (1904) prenia el nom de carrer d’Arbeca.

“Salvador Santandreu. Casa fora lo mur de la Vila, a sol hixent camí de Torregrosa, Ponent carrer del Portal, Mirjorn Llorens Santandreu, tremuntana camí de la basça...” (LTVJ, foli núm. 298)

“...otra casa situada en la calle de la Balsa que linda por mediodía con la calle de la Balsa, a norte con Francisco Cedó, a poniente con dicho Cedó y a oriente con la calle de la Balsa...” (Certificat de béns de descendència a l’hereu universal Joan Lamarca Torrent, DL, 1 de gener de 1875)

“La trigésima parte indivisa ó aquella mayor ó menor de aquel patio en el que antes existía un molino aceitero hoy enterament destruido...situado en la villa de Juneda y su calle de la Balsa de Bovera lindante al frente...” (Escriptura de venda de Llorença Capdevila Olivart a Ubald Cornudella Josa. DB. 29 de desembre de 1911)

travessia de la botera: antiga aigüera de la bassa Bovera.

“Montserrat Mirarnau (...) a ponent ab carrer corrible, mitjorn ab Jaume Font, tramuntana a la aigüera de la basa bovera, dotse trosos...” (LTVJ, foli núm. 81)

carrer del Calvari: conegut també, durant una època, com el carrer del Forn de Dalt.

“Y una casa con corral no numerada, situada en la villa de Juneda y su calle del Horno de Dalt, hoy calle del Calvario...” (Escriptura d’inventari i partició dels germans Cornudella Josa. DB. 18 de març de 1910)

carrer Canal d’Urgell: és una travessia del carrer Fondo que acaba al pont de la Banqueta. Durant els anys de la República, el veí Joan Cornudella Melis (Joanet de l’Agrado), membre de Palestra, hi col·locà una placa amb el nom de carrer Lluís Bonet i Garí, en honor de qui féu el projecte d’urbanització del passeig de la Banqueta. Aquest indret, que actualment encara no té nom oficial, va ser conegut popularment com el passeig dels Noguers.

carrer Domènec Cardenal: l’any 1955 s’aprovà, per unanimitat, donar el nom de carrer Domingo Cardenal al carrer adjacent a la Plaça d’Espanya de nova obertura, segons consta a l’acta de l’Ajuntament del dia 27 d’abril. Amb l’arribada de la democràcia es mantingué el nom del carrer, però es catalanitzà el nom en una deci-

sió errònia, ja que, tal com comenta Josep Maria Albaigès, ni era català ni consta que mai l'enraonés.

passatge de la Carnisseria: és una travessia estreta i fosca que al segle XVI portava el nom de carrer d'en Tristany.

“Francesc Lamarca. Una casa en la Vila closa, o Jaume Estruch, P. Pati de la Vila a Mitjor en lo carrer den tristani y a tremuntana ab lo carrer de la esglesia.” (LTVJ, foli núm. 74)

Durant una època va ser batejat, per la veu popular, amb el nom de carrer de buida-sacs, metàfora, potser, del fet d'anar a fer-hi les necessitats, ja que era un carrer deixat, brut i solitari. Altres versions apunten el significat de lloc propici per als robatoris.

carrer de les Casetes: són unes casetes petites situades fora del poble, damunt del perfil de la vila i enllaçades, des de fa poc, per una passarel·la. A prop seu hi havia hagut la bassa del Curcú. La veu popular deia que hi vivia un caçador, criador de gossos llebrers. Per això era conegut com el barri de les casetes del llebrer. Després de la guerra civil es va castellanitzar amb el nom de “calle de las Casetas”. Avui ja s'ha perdut el complement del nom, fruit de la comoditat oficial.

plaça Catalunya: antiga era de l'Hostal. El lloc del seu emplaçament era conegut per la partida de les eres. Quan es construï el nou convent de les germanes dominiques, passà a ser anomenat l'hort de les monges. En el plànol de Bayer i Bosch (1904) es van projectar dos carrers en aquest indret. El carrer paral·lel a l'actual Ignasi Gavín havia de portar el nom de carrer mossèn Cinto Verdagner i l'altre, paral·lel a l'actual Folch i Torres, el nom de carrer Pleyan de Porta. Cap dels dos carrers no es va construir mai. Arran dels treballs avançats en la urbanització dels terrenys adquirits per l'Ajuntament durant la postguerra, s'acordà donar el nom de “Plaza de España” a l'antic hort de les monges, segons consta a l'acta del ple municipal del dia 30 de setembre de 1954.

L'any 1979 se sotmeté a consulta popular -només entre els caps de família del veïnat- l'elecció del futur nom de la “plaza de España”. Es proposà, des de l'Ajuntament, uns noms a votar: Lluís Companys, Sant Jordi, Catalunya, Francesc Macià, Pau Casals o altres de lliure tria. Amb un grau elevadíssim d'abstenció guanyà la proposta de plaça de Catalunya.

“Por el propio señor Alcalde es dada cuenta del resultado de la encuesta practicada el dia 11 de los corrientes entre los cabezas de familia de esta población para dar definitivamente nombre a la actual Plaza de España de esta Villa y que dió el resultado siguiente:

Para la denominación de Plaza de Catalunya	119	votos
Para idem	idem de España	29 ”
Para idem	idem de Lluís Companys	15 ”
Para idem	idem de San Jordi	14 ”
Para idem	idem de Pau Casals	4 ”
Para idem	idem de Francesc Macià	2 ”
Para idem	idem del Mercat	1 ”
Votos en blanco	1	”
Votos nulos	3	”

En vista del resultado expresado, previa deliberación, es acordado por unanimidad proponer en oportuno expediente a elevar a la Dirección General de Administración Local de la Generalitat, la denominación resultante por mayoría de Plaza Catalunya". (Act. núm. 37. 22 de novembre de 1977)

carrer Anselm Clavé: antic camí de Castellldans (carrer de Castellldans o amb variant dialectal, Castellldàsens).

"Joan Sentandreu Sastre. Una casa en la Raval, onze sorts, set vinyes, una era al camí de Castellldàsens..." (LTVJ, foli núm. 49)

A petició del president de l'entitat coral "El Porvenir", Sr. Ramon Plaza, es dedicà un carrer a nom d'Anselm Clavé per honorar la memòria del fundador dels cors de Catalunya. En sessió ordinària del ple del dia 20 d'octubre de 1923 s'aprovà aquesta proposta. Segons l'historiador Ramon Arqués, el dia 9 de desembre de 1924 s'inaugurà la placa col·locada al carrer dedicat al músic-poeta J.A. Clavé en una festa en què prengueren part vuit entitats corals i la banda del regiment d'Albuera, sota la presidència de la corporació municipal.

carrer Convent: el tram final de l'actual carrer, segons el plànol de Bayer i Bosch, havia de ser la perllongació del carrer mossèn Cinto Verdaguer. Abans de convertir-se en carrer Convent, va viure un efímer període de noves nomenclatures d'acord amb les vicissituds polítiques del moment.

(1) *carrer Francisco Xammar*:

"...acuerda aprobar la propuesta de la comisión permanente sobre designación de nombres a nuevas calles de esta población, dándose el nombre de Francisco Xammar al que es hoy callejón de los huertos de las Hnas Dominicas..." (Act. 27 de juliol de 1929)

(2) *carrer Urgell*:

"...con motivo de la construcción de la nueva Plaza de España será necesario dar nombre a las calles de nueva apertura adyacentes a la misma y propone...el de Urgel a la calle que irá desde dicha Plaza hasta el matadero en dirección al Canal de Urgel..." (Act. 27 d'abril de 1955)

carrer del Dr. Josep Cornudella: antic "camí nou" o "camí ample".

"Montserrat Mirarnau. Una casa en la Raval y freginal a sol hixen ab lo cami ample, a ponent ab carrer horrible..." (LTVJ, foli núm. 81)

El canvi de nom del carrer nou pel de carrer Dr. Josep Cornudella no s'aprovaria definitivament fins el dia 13 de setembre de 1955, pocs dies abans de l'homenatge que se li va retre a Barcelona (2 d'octubre) i a Juneda (9 d'octubre).

"El propio Señor Alcalde explica que debido a los relevantes servicios prestados a esta localidad su vila natal por el Doctor Don José Cornudella Capdevila, persona que por su talento y meritos específicos en el hacer de la ciencia médica ha destacado notablemente, lo que no deja de ser un orgullo para la localidad, proponía se le nombrara hijo predilecto de Juneda y se le entregara un pergamino y por unanimidad así se acuerda, también propone que si ello fuera posible se diera su nombre a la calle Nueva y ello queda pendiente de consulta atendida nueva reciente disposición". (Act. 27 d'abril de 1955)

carrer de la Costa:

“...toda aquella casa y corral esta dentro dicho villa de Juneda y calle de Pinell que linda por oriente con dicha calle, a mestrada con Pedro S. llamado lo Janet, por poniente con la Cuesta y por tramuntana con el mismo de Ramon Calderó...” (Testament de Maria Calderó Besó. DL. 6 de gener de 1831)

carrer Democràcia: el tram final del carrer acaba en una placeta. El seu nom popular ha estat sempre el de placeta de la Sal. Durant un temps va ser coneguda per la placeta del Cinto de la Morruda. Des de principis de segle fins a la dècada dels cinquanta sempre ha mantingut el nom de carrer Democràcia. No va ser fins al ple del dia 14 d'octubre de 1953 que l'alcalde Sr. Ramon Arqués Queralt va proposar canviar aquest nom pel de carrer Calvo Sotelo. L'any 1979 els veïns del carrer van demanar que es canviés el nom de l'època franquista:

“...es puesta a deliberación una relación-nota presentada por los vecinos residentes en la calle Calvo Sotelo de esta población por la que se interesan se vuelva a dar a la misma el nombre que anteriormente tenía y que era calle de la Democracia y Plaza de la Sal que en la actualidad comprende la misma...” (Act. núm. 21. febrer de 1979)

L'11 d'octubre del mateix any s'aconseguí que s'aprovés, per unanimitat, la modificació de l'antic carrer Calvo Sotelo per carrer la Democràcia. Dissortadament es perdria, en l'àmbit oficial, l'antic nom de Placeta de la Sal.

plaça de l'Església: ha estat, sens dubte, la via urbana més castigada per les modes polítiques amb l'entrada al segle XX. El nom actual és el que prengué aquest indret cap a les acaballes del segle XVIII. Abans havia estat plaça Nova o plaça Major, ja que la plaça per antonomàsia era la de l'antic Ajuntament-Carnisseria. L'any 1593 ja existeix la Plaça Nova amb sis cases, segons el llibre de Traspasos de Vâlues:

“Domingo Lafargha. Una casa en la plasa nova, vuit sorts, dugues vinyes, una era y dos freginals.” (foli núm. 63)

A principis de segle pren el nom de plaça de la Constitució. Al plànol de Bayer i Bosch de 1904 ja hi apareix amb aquesta nomenclatura. Anys després, arran de la signatura de pau de la Primera Guerra Mundial, l'Ajuntament proposa canviar el nom de l'antiga plaça Major per plaça M. Clemenceau:

“Los concejales que suscriben teniendo en cuenta la importancia que tiene para la humanidad la firma del tratado de paz por las naciones beligerantes, paz obtenida por el triunfo de las naciones aliadas que con su sangre salvaron a la humanidad de la aproviosa esclavitud y del odioso absolutismo que intentaba absorverlo todo creyendo interpretar la alegría y satisfacción de la inmensa mayoría de esta población por la victoria del derecho y justicia sobre el derecho de la fuerza, proponen: (...) 2º Que se felicite a Clemenceau como Presidente del Consejo aliado. 3º Que se cambie el nombre de la plaza Mayor por el de Melfie Clemenceau...” (Act. núm. 27. 5 de juliol de 1919)

Amb l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera, l'Ajuntament, en el ple del dia 22 de juliol de 1928, aprova declarar fill adoptiu i predilecte de Juneda el Sr. José Sanjurjo Secanell, alt comissari d'Espanya al Marroc. A més, concedeix el nom

de General Sanjurjo a la Plaça on hi ha l'església. L'acte d'homenatge en què es descobrí la placa amb el seu nom se celebraria el dia 29 d'agost del mateix any, en els actes cívics de la Festa Major de la població. Acabat el període primoriverista, es proposa restituir el nom dels carrers i places de l'Ajuntament de la Dictadura, ja que no representaven l'opinió popular. Després de fortes discussions s'aprova canviar el nom de plaça General Sanjurjo pel que ja havia tingut a l'època carlina, plaça de la Constitució, en el ple del dia 28 d'abril de 1930. La proclamació de la República motiva un altre canvi en la nomenclatura de la plaça:

“A continuació el regidor Miquel Palau interpretant el sentiment general de la població, en el sentit de recordança de la proclamació de la República a Espanya i dels que moriren heroïcament defensant les seves idees proposa a l'Ajuntament:

1er. Donar el nom de la plaça de la República a la que avui es diu de la Constitució...”
(Act. 20 d'abril de 1931)

No cal recordar que amb la implantació de la dictadura franquista es torna a recuperar el nom de l'antiga plaça General Sanjurjo. Per tal de no caure un cop més en variacions motivades pel color polític de cada període, l'11 d'octubre de 1979 s'acorda, en un ple de l'Ajuntament, restituir el nom de plaça de l'Església a l'anterior plaça del General Sanjurjo.

carrer d'Estanislau Figueras: és un carrer fidel al seu nom des que va canviar de Primera Travessia de la carretera de Lleida a carrer d'Estanislau Figueres. Va ser conegut popularment, durant força temps, pel carrer de la Bepeta.

carrer Folch i Torres: conegut pels darreres del Rull o pel barri del Rull.

“...existen varios nombres de calles que carecen de expresión sustantiva poco adecuada al ámbito local y que en consecuencia proponía y exponía a la consideración de los señores reunidos los siguientes cambios de nombre:

(...) travesía del Generalísimo por el de Folch i Torres...” (Act. 14 d'octubre de 1953).

carrer Fondo: fou anomenat carrer d'Orient a principis de segle, però el poble ha preferit sempre la referència topogràfica a la geogràfica donant-li el nom de carrer Fondo. Prové de l'antic 'camí fondo”.

“...cuya casa y corral deberá construirse en el patio que el testador asegura poseer en la villa de Juneda y garaje llamado del camino fondo tocando a la casa hacedora con la casa y el corral de José Gelonch por la parte de mediodía...” (Escriptura d'un testament. DL. 7 d'agost de 1866)

Al període republicà, com a proposta de modificació del nom d'alguns carrers en honor i recordança de la proclamació de la República, l'Ajuntament canvià el nom de carrer d'Orient pel de carrer Francesc Macià, segons consta a l'acta del ple municipal del dia 20 d'abril de 1931. El canvi de signe polític, després de la guerra civil, motivà la imposició d'un nou nom al carrer, en aquest cas, dedicat al General Mola. L'11 d'octubre de 1979 es recupera el nom de carrer Fondo. No havia tingut mai, fins a aquest moment, la categoria oficial, tot i ser sempre present en la vida quotidiana del poble.

carrer la Font: fou fins als inicis del segle actual el “camí de la font”.